

NOKIA, PENTTILÄNPUISTO

MAISEMASELVITYS

29.6.2018

Laatija
Tarkastaja

Anni-Maija Fincke
Kaisa Rantee

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	4
2. MAISEMARAKENNE.....	5
2.1 Maiseman perusrunko	5
3. MAISEMAHISTORIA.....	6
3.1 Maiseman kehitys kartta-analyysinä.....	6
4. MAISEMA- JA TAAJAMAKUVA.....	9
4.1 Tärkeät viher- ja virkistysyhteydet.....	9
4.2 Maisematilat ja -arvot.....	11
4.3 Merkittävät näkymät.....	13
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	14
LÄHTEET.....	15

1. JOHDANTO

Tämä maisemarakenneselvitys on tehty Nokian Penttilänpuistosta ja sen vaikutuspiiristä. Työ liittyy Nokian keskustan osayleiskaavan muutustyöhön. Selvityksen tarkoituksena on luoda kuva maiseman perusrungosta sekä maisema- ja taajamakuvasta. Tarkoituksena on selvittää, mistä elementeistä maisemarakenne koostuu, miten maisema on

ajan saatossa kehittynyt ja mitä merkittävää alueen maisemassa näkyy. Toisaalta pyritään selvittämään, onko joitakin maisemakuvan arvoja ja ominaisuuksia kadonnut tai estynyt. Tavoitteena on löytää maisemarakenteen ja maisemakuvan kannalta olennaisimmat tekijät, jotka tulisi ottaa huomioon kaavatyössä.

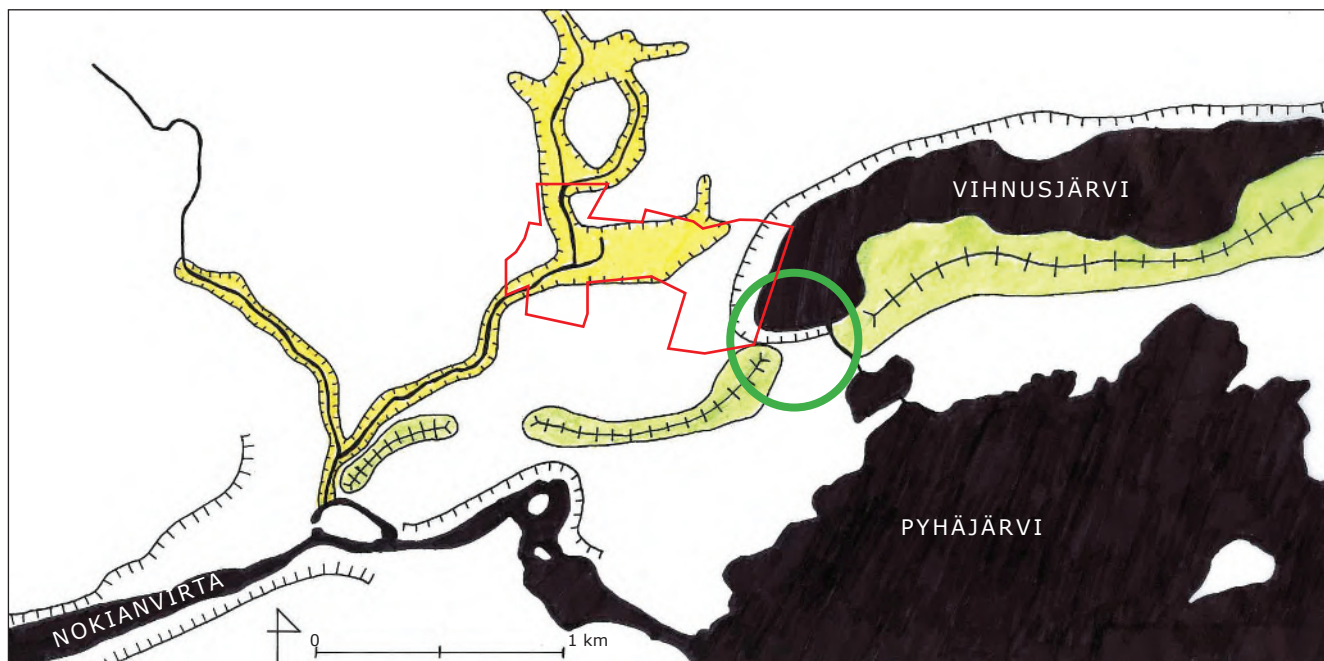
Penttilänpuiston sijainti Nokialla.

Selvitysalueen raja.

2. MAISEMARAKENNE

2.1 Maiseman perusrunko

Maiseman perusrunko selvitysalueen ympäristössä.

- vesistöt
- merkittävä rinne ja viettosuunta
- hiekkaharju
- ojalaakso
- maiseman solmukohta
- selvitysalueen raja

Maiseman perusrunko

Nokian keskustan maiseman perusrakenne muodostuu harjujonosta, ojalaaksoista sekä järvistä, joista osa on jyrkkärantaisia murroslaaksoihin syntyneitä rotkojärvä. Äärikohtien välit ovat loivapiirteistä vaihtumisvyöhykettä. Selvitysalue sivuaa harjujonon ja vesistön leikkauskohtaa, joka on niin sanottu maiseman solmukohta. Tällaisten solmukohtien läheisyyteen on tyypillisesti syntynyt ensimmäiset asutuskeskittymät ja ihmisille erityiset paikat, kuten kirkot.

Selvitysalue on pääosin alavaa laaksonpohjaa, jonka maaperä on eloperäistä ainesta sisältävää liejuhiesua (gtkdata.gtk.fi/maankamara). Liejuhiesu on hienorakeinen maalaji, joka routii ja kantaa huonosti. Hiesun liejuisuus tekee siitä kuivana kovaa ja murenevaa. Liejuhiesu soveltuu heikosti rakentamiseen. Kantavammat rakentamapaikat löytyvät selvitysalueen korkeimmilta kohdilta. (weppi.gtk.fi)

Nokian keskustaan päättävä harjujono on Hämeenlinnasta Ylöjärvelle ulottuvan pitkän harjujakson sivuhaara. Harjut syntyivät, kun jääkauden sulamisvesistä syntyneet jäätikköjoet

kasasivat ja lajittelivat mukanaan kuljettamaansa ainesta selänteiksi. Harjuihin kohdistuu monenlaisia käyttöpaineita niiden hyvien ominaisuuksien vuoksi. Harjujen lajittuneet maalajit hiekka ja sora soveltuvat routimattomuutensa ja hyvän kantavuutensa ansiosta hyvin rakentamiseen. Harjujen etelärinteet ovat edullisia asuinpaikkoja valo- ja lämpöolosuhteidensa sekä vedensaannin ja kulkemisen helppouden vuoksi. Lisäksi harjuilla on merkittäviä virkistysarvoja.

Selvitysalueen vesistöt laskevat Pyhäjärveen ja Nokianvirtaan sekä lopulta Kokemäenjoen kautta Pohjanlahteen. Selvitysalueen sisällä on pieni pohjois - eteläsuuntainen vedenjakaja, jonka itäpuolella vedet laskevat Vihnusjärveen ja länsipuolella Kylmänojaan. Vedenjakajalla on merkittävä rooli alueen kokemisen kannalta. Selvitysalueen itäosassa Vihnusjärvi vetää huomion itseensä. Järveen viettävä rinne on jyrkkä ja yhtenäinen kokonaisuus, josta avautuu upeat järvinäkymät. Länsiosassa puolestaan ojalaaksot keräävät huomion. Katse hakeutuu laaksonpohjalle hakemaan virtaavaa vettä. Maiseman äärikohdat, kuten laaksonpohjat ja vedenjakajat ovat tärkeitä säilyttää niin maaston suunnistettavuuden kuin luonnonprosessien säilymisenkin kannalta.

3. MAISEMAHISTORIA

3.1 Maiseman kehitys kartta-analyysinä

Nokianvirta -niminen sotilaskartta vuodelta 1781. Vanha Turuntie kulkee harjun rinteillä Nokianvirran pohjoispuolella. Turuntieltä erkanevat kyläteitä pieniin ryhmäkyläin ja yksittäisille tiloille, jotka on rakennettu ympäristöään korkeammille moreeni- ja kallioselänteille. Vaalea väri rantojen tuntumassa ja asutuksen ympärillä kuvaa peltoa. Selvitysalue on merkitty punaisella laatikolla. Laatikon pohjoisreunalla näkyvät Kankaantaan ryhmäkylä ja Vikkulan kantatalo. Laatikon eteläreunalla harjun kupeessa näkyy Hinttalan asuintontti. Vanha-Vikkulan ja Hinttalan talonpoikaistalot ovat säilyneet tähän päivään asti. (Ahola, 9)

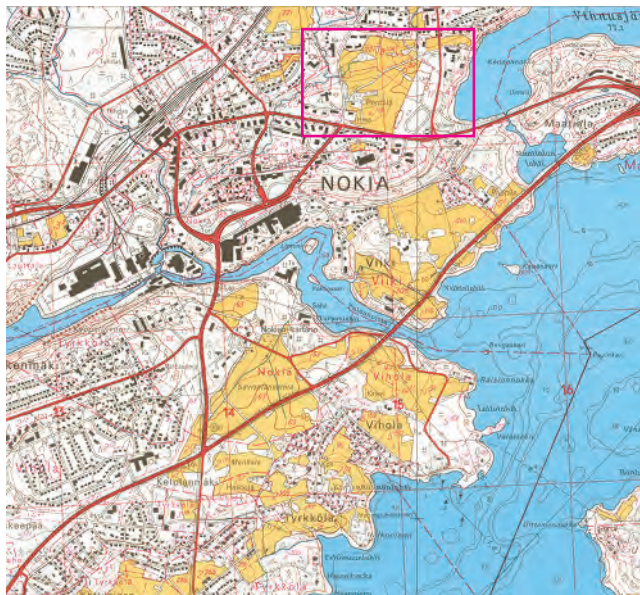
Pirkkalan pitäjänkartta vuodelta 1847. Kartan tiedot perustuvat osa-alueittain hieman eri aikoihin. Pirkkalan kirkko on rakennettu harjun päähän ja vuonna 1895 toteutettavan Tampere-Pori -radan linjaus näkyy jo kartalla. Pellot on levittäytyneet asutuksen ympärille laaksoihin ja järvenrannoille, joten maisema on paljon nykyistä avarampi. Nokianvirran varrella on jo kehittynyt teollisuutta. Selvitysalue on pääosin peltoa, mutta ranta-alueet on jätetty raivaamatta.

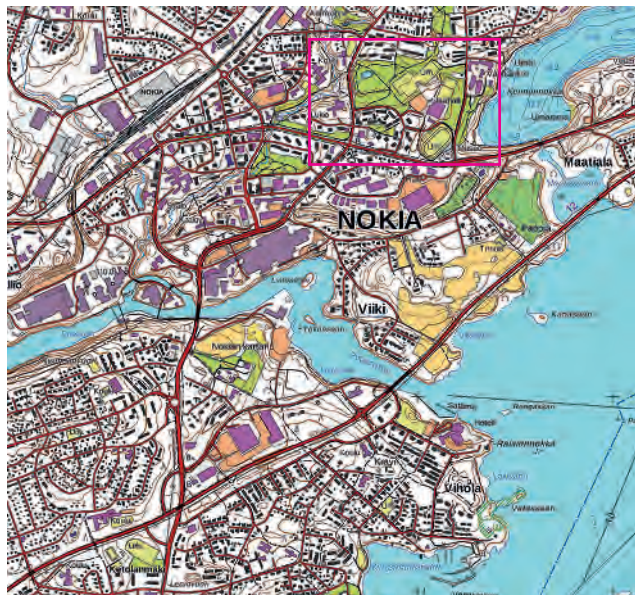
Pirkkalan pitäjänkartta vuodelta 1903. Peltoala on laajentunut, tilojen määrä kasvanut ja rautatie rakennettu. Vihnusjärven rannalle on rakennettu kansakoulu. Lisäksi Penttilän ja Anttilan talot ovat ilmestyneet kartalle.

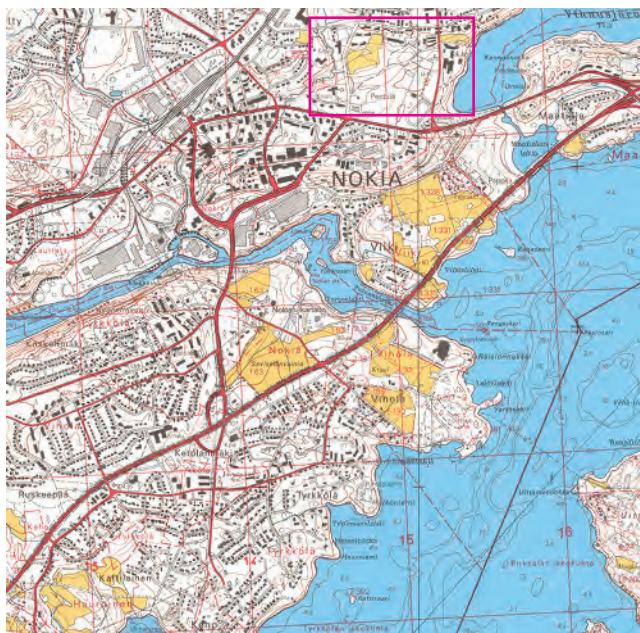
Peruskartta vuodelta 1954. Elinkeinorakenteen muutos on alkanut vaikuttaa maisemakuvaan. Keskustan taajamarakenne on alkanut laajeta ja pyöristyä ja keskustan paikka siirtyä kohti pohjoista. Puutalovaltaisen ja pienimittakaavaisen rakennuskannan rinnalle on alkanut ilmestyä kerrostaloja. Pellot ovat alkaneet pirstaloitua ja uusia asuinalueita syntyä keskelle metsää ja peltoja. On rakennettu runsaasti uusia teitä ja katuja, joista merkittävimpiä Nokian valtatie. Selvitysalue on avointa peltoaukeaa Kylmänojan Vihnusjärven saakka. Laaksojen pohjalla virtaa vielä oja. Kylmänojan varteen on rakennettu Nokianvirran koulu ja kansakoulu (nykyinen lukio). Vihnusjärven rannalle, kansakoulun viereen on ilmestynyt kunnalliskoti.

Peruskartta vuodelta 1975. Peltoala on vähentynyt merkittävästi ja maisema on sulkeutunut. Asuinalueet ovat lisääntyneet voimakkaasti ja keskustasta on tullut kaupunkimainen. Turun valtatie on rakennettu Pyhäjärven rantaan. Selvitysalueelle on ilmestynyt mm. pelikenttä, yleisurheilukenttä, Kankaantaan koulu ja Ilkantie. Vihnusjärven ranta on alkanut metsittyä.

Maastotietokanta vuodelta 2018. Kaupunki laajenee edelleen ja peltoala pienenee. Selvitysalueelle on perustettu avara Penttilänpuisto, johon kytkeytyy urheilu- ja vapaa-ajanviettopaikkoja.

Peruskartta vuodelta 1991. Maisemakuvassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Pelloista on keskusta-alueella jäljellä vain rippeitä. Selvitysalueen laaksonpohjalla on jäljellä pieni peltotilkku ja urheilukenttien alue on laajentunut.

Vihnusjärven rannassa väkeä heinätöissä. Kuva otettu arviolta 1900-1901. Kuvaaja Matias Stark. Lähde: Nokian kaupungin kuvakokoelmat.

Kesällä 2018 Vihnusjärven rannasta avautuu pitkät järvinäkymät. Vaikka ranta on sulkeutumassa, voi siellä edelleen aistia vanhaa peltotunnelmaa.

Vihnusahde ja -silta itäpuolelta 1900-luvun alussa. Kuvan oikeassa laidassa Vihnusjärven täysin avoin länsiranta. Harju ja sen päällä oleva kirkko korostuvat muun maiseman ollessa avointa. Lähde: Nokian kaupungin kuvakokoelmat.

Kesällä 2018 Vihnusjärven länsiranta on metsittynyt ja kirkko peittynyt tornia lukuunottamatta puuston taakse.

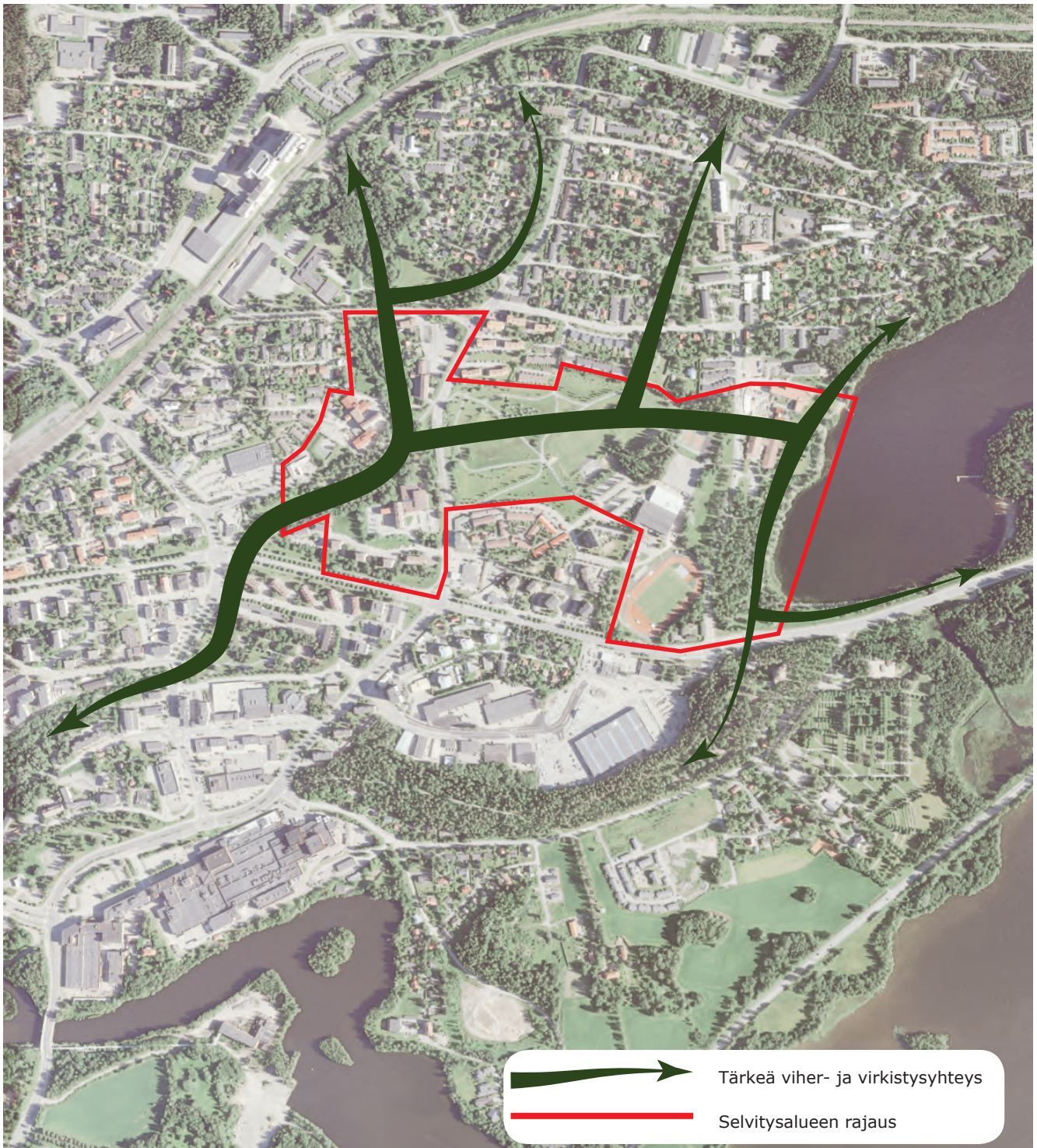

Etualalla Nokian keskustaa ja harju. Takana Penttilänpuiston alue, joka on vielä peltoa. Ajoitusarvio 1950-1970. T:mi Karhumäki. Lähde Nokian kaupungin kokoelmat.

4. MAISEMA- JA TAAJAMAKUVA

4.1 Tärkeät viher- ja virkistysyhteydet

Selvitysalueen läpi kulkee Nokian merkittävimpiä viher- ja virkistysyhteyksiä. Viheryhteyksikaavio muistuttaa alueen maisemarakennekaaviota, sillä tärkeät viheryhteydet noudattavat maisemarakenteen äärialueita eli laaksoja ja harjuja. Nämä äärialueet on suositeltavaa jättää rakentamisen ulkopuolelle ja pyhittää viher- ja virkistysalueiksi. Myös vahvistetut kaavat osoittavat kyseiset alueet viher- ja virkistysalueiksi.

Selvitysalueen vaikutuspiiriin liittyvät tärkeät viher- ja virkistysyhteydet.

Ote maakuntakaavasta.

V

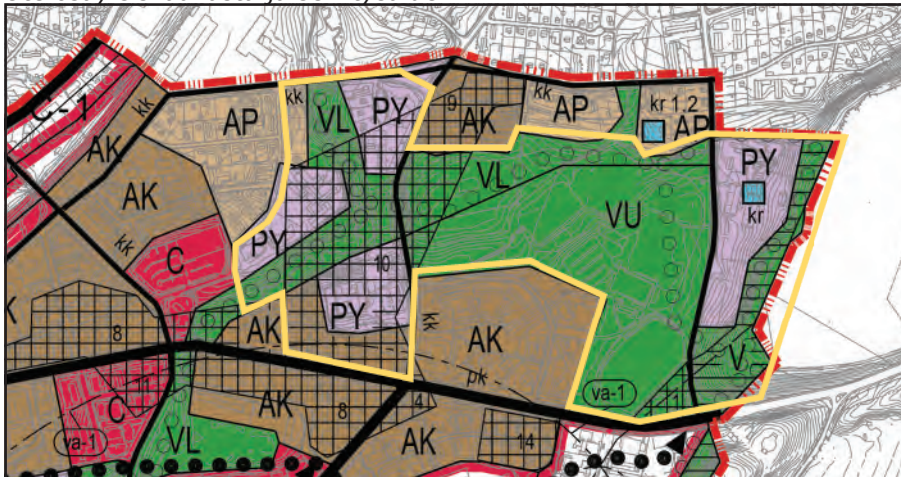
Virkistysalue.

Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittävät taajamiin liittyvät virkistysalueet ja/tai taajamien ekologisen verkoston kannalta erityisen tärkeitä alueet. Alueella voi sijaita olemassa olevia vakituksia tai lomarakennuspaikkoja.

Viheryhteys.

Merkinnällä osoitetaan taajamiin liittyvät olemassa olevat tai tavoitteelliset viheryhteydet, joilla on erityistä merkitystä alueellisen virkistysverkoston ja/tai ekologisen yhteyksien kannalta.

Ote osayleiskaavasta ja selvitysalue.

V

Virkistysalue.

VL

Lähivirkistysalue.

VL-2

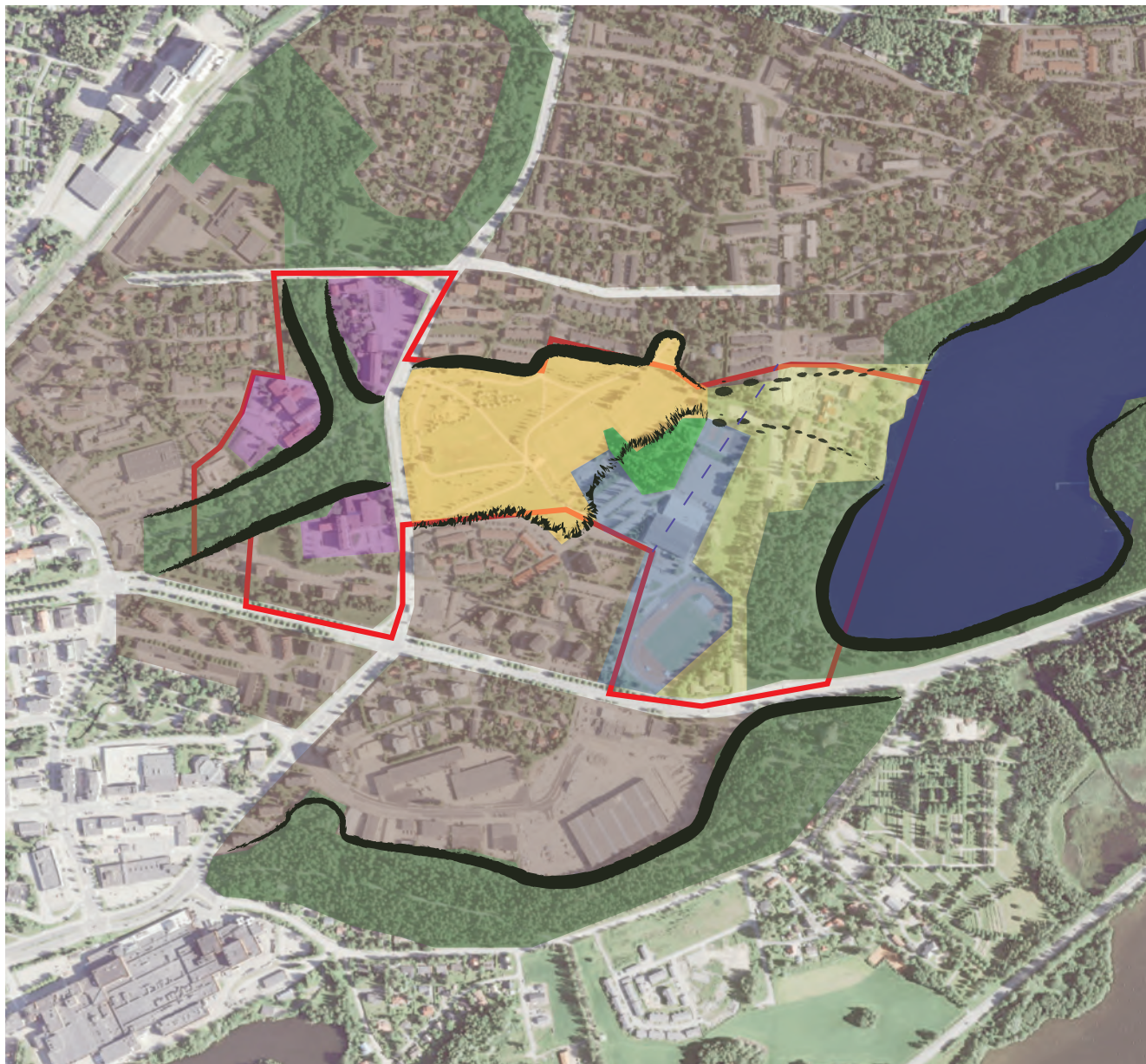
Lähivirkistysalue.

Alueen käsittelyssä tulee ottaa huomioon liito-oravan liikkumismahdollisuuksien turvaaminen. Alueella tehtävien maisemaa muuttavien toimenpiteiden tai puiden kaatamisen yhteydessä on haettava MRL 128 §:n mukainen maisematyöluupa.

VU

Urheilu- ja virkistyspalvelujen alue.

4.2 Maisematilat ja -arvot

Selvitysalueen vaikutuspiiriin kuuluvat maisemakuvan osa-alueet ja rajapinnat.

- Maiseman ja virkistyksen kannalta merkittävä harju- tai lehtometsä, suljettu maisematila
- Lähi- ja taustametsä, suljettu maisematila
- Urheilukenttien ja -hallien alue, puoliavoin maisematila
- Koulurakennusten alue, puoliavoin maisematila
- Pien- ja kerrostalovaltainen alue, puoliavoin maisematila
- Maiseman ja virkistyksen kannalta merkittävä maisemapuisto, avoin maisematila
- Puistomainen ja kerroksellinen laitos- ja kulttuuriympäristö, puoliavoin maisematila
- Järvi, avoin maisematila
- Maisemarakennetta korostava, merkittävä maisematilan rajapinta
- Maisematilan rajapinta, jossa potentiaalia kehittämiseen
- Maisematilan ja näkymien jatkumoa kaipaava yhteys
- Vedenjakaja
- Selvitysalueen rajaus

Maisematilat ja rajapinnat

Selvitysalue Vihnusjärven länsirannalta Kylmänojanlaakso on vanhaa Kankaantaan rintapeltä (Ahola, 29). Avarimmillaan tämä kyläaukea oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, jolloin maisema oli täysin avoin ja pellot ulottuivat Vihnusjärven rantaan saakka. Sotien jälkeen maisema alkoi sulkeutua, kun peltoja alettiin ottaa rakennuskäyttöön ja puusto alkoi vallata tilaa.

Nykyään historiallista kyläaukeaa edustaa vuonna 2003 rakennettu Penttilänpuisto. Puisto on Suomen mittakaavassa harvinaisen laaja ja avoin maisemapuisto, johon kytkeytyy monipuolinen urheilu- ja virkistystoimintojen tilasarja. Puisto hahmottuu omaksi laaksomaiseksi maisematilakseen, jota reunustaa pohjoisessa maisemarakennetta esimerkillisesti korostava 1940- ja 1950 -luvuilla rakennettu kerrostaloryhmä. Myös etelässä puisto rajautuu asuinalueeseen ja puustovyöhykkeisiin, mutta rajapinta ei ole yhtä selkeä kuin pohjoisessa.

Penttilänpuisto rajautuu lännessä Ilkantiehen, jolla on liikkumisen kannalta voimakas estevaikutus. Tien takana alkaa suljettu ja selkeästi muusta taajamarakenteesta rajattu Kylmänojanlaakso, joka profiloituu virkistys- ja viheryhteydeksi. Ojalaakson rikas lehtokasvillisuus ja eläimistö on hieno vastakohta avaralle ja rakennetulle Penttilänpuistolle.

Kylmänojan ja Penttilänpuiston leikkauskohdasta löytyy selvitysalueen kolme vanhaa koulua, jotka kaikki näkyvät Penttilänpuistoon. Kankaantaan ja Nokianvirran koulut kätkeytyvät osittain puuston suojiin. Lukio sen sijaan on maamerkimäinen kohde, joka näkyy kauas puistoon ja ympäröiville katualueille.

Itäänpäin mentäessä Penttilänpuisto nousee, supistuu suppilomaisesti ja lopulta päättyy Vihnuskatuun. Vihnuskadun kohdalla kulkee vedenjakaja eli maasto laskee kadun molemmin puolin. Tämä vedenjakaja erottaa kaksi omanlaista maisematilaa toisistaan. Vihnusjärven rannan puistomainen laitos- ja kulttuuriympäristö on sekoitus uutta ja vanhaa laitoseräilyä sekä lehtomaista puistometsäkasvillisuutta. Rantaan viettävä jyrkkä niittyrinne sen sijaan muistuttaa edelleen vanhasta peltomaisemasta. Alueelta löytyvät myös vanhat Kankaantaan kantatilat Hinttala ja Vanha-Vikkula, jotka luovat alueelle merkittävää historiallista arvoa ja syvyyttä.

Vaikka vedenjakaja erottaa Vihnusjärven laakson ja Kylmänojanlaakson toisistaan, olisi silti luontevaa,

että nämä kaksi merkittävää viheraluekokonaisuutta kytkeytyisivät tiiviisti toisiinsa näkymien, reittien ja kasvillisuuden avulla.

Maiseman valtakunnalliset ja maakunnalliset arvot

Nokiassa ei sijaitse valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita löytyy ja niistä Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden maisema-alue sivuaa selvitysalueita.

Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä selvitysalueen läheisyydessä ovat Nokian teollisuuslaitokset sekä Nokian kirkko ja Maatilan pappila.

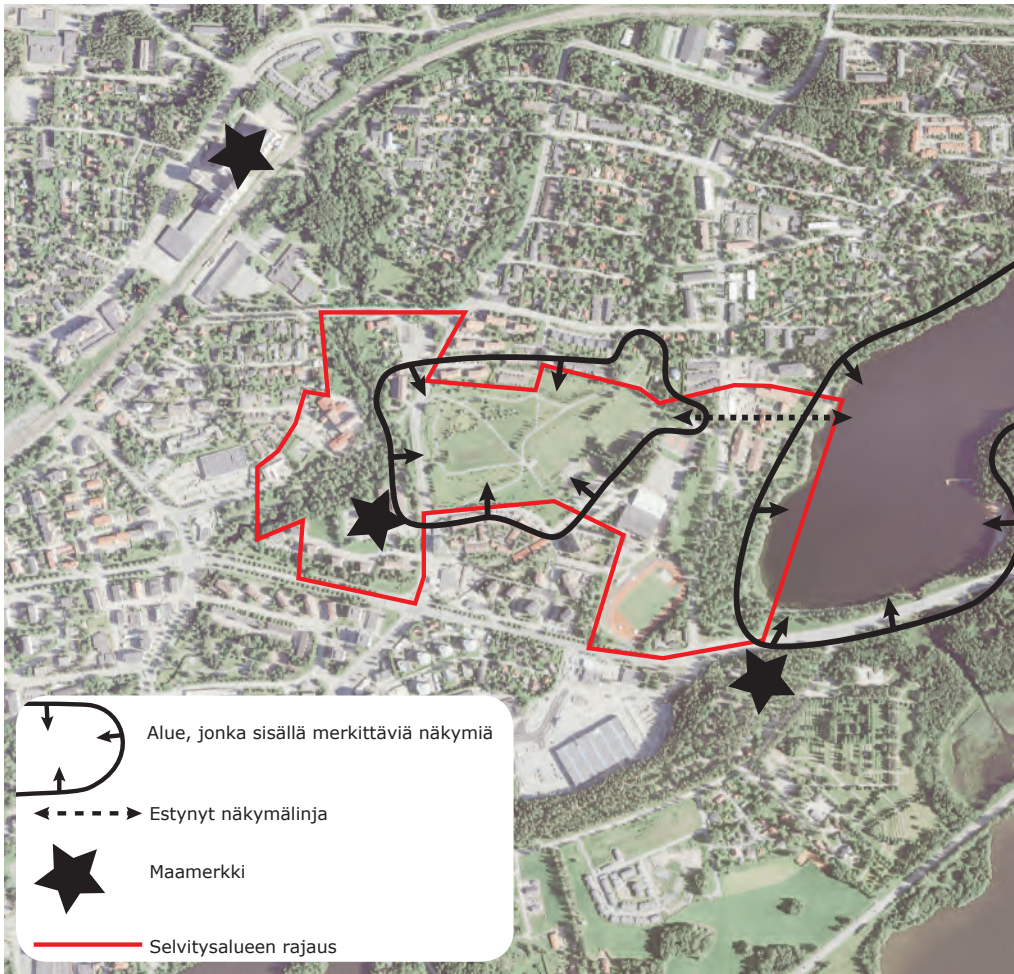
Maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä löytyy selvitysalueen sisäältä. Niitä ovat Nokian asemanseutu, Nokian valtatie ja Kylmänojanpuiston ympäristöt sekä Nokian keskustan kartanot.

Selvitysalueita koskevat maakunnallisesti ja valtakunnallisesti vahvistetut maisema-arvot.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- Selvitysalueen rajaus

4.3 Merkittävät näkymät

Selvitysalueen merkittävimmät näkymät sekä selvitysalueelle vaikuttavat maamerkit.

Merkittävät näkymät

Selvitysalueen merkittävimmät näkymät aukeavat avoimien alueiden yli ja päättyvät taustametsään tai taustalla olevaan rakennusmassaan. Penttilänpuistossa näkymät päättyvät laakson rinteillä sijaitseviin asuinalueisiin ja metsiköihin tai kaukana siintäviin maamerkkeihin: kirkkoon, viljasiiloihin ja lukiorakennukseen.

Vihnusjärven rannalta näkymät aukeavat järven yli metsäisille vastarannoille ja Nokian valtatielle.

Merkittävimmät näkymät selvitysalueelle aukeavat Vihnusjärveltä, Vihnuskodin vastarannoilta ja Nokian valtatieltä.

Estynyt näkymälinja tarkoittaa näkymää, joka on suljettu, mutta jonka avaamiseen löytyy perusteita. Vihnusjärven ja Kylmänojan välinen tila on ollut satoja vuosia peltoa, joten näkymän avaamiseen Penttilänpuistosta ja Vihnusjärvenrantaan löytyy historiallisia perusteita. Lisäksi näkymälinjan avaaminen voisi yhdistää Vihnusjärven rannan ja Penttilänpuiston yhtenäiseksi koetuksi virkistysalueeksi.

Kesällä 2018. Nurmipintainen Penttilänpuisto on viimeisiä jääniteitä Kankaantaan avoimesta peltomaisemasta. Sekin on alkanut puustoittua. Kirkon torni näkyy puiden takana.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän maisemaselvityksen perusteella voidaan uudisrakentamiselle antaa joitakin maisemallisia lähtökohtia. Rakentamisen tulisi tukeutua maisemarakenteeseen ja toisaalta tukea sitä. Sen tulisi sopia ympäröivän rakennetun ympäristön mittakaavaan. Rakentamisen ei tulisi hälventää eikä tukkia merkittäviä näkymiä. Sen ei myöskään tulisi olla ristiriidassa nykyisen rakennushierarkian kanssa. Lisäksi tulisi säilyttää nykyiset viher- ja virkistysyhteydet Vihnusjärven rannalta Penttilänpuiston läpi Kylmänojan laaksoon.

Nokian keskustaympäristön maisemarakenteen runko muodostuu harjujonosta sekä oja- ja järvilaaksoista. Runko edustaa maiseman äärialueita eli korkeimpia ja matalimpia kohtia. Tässä raportissa selvitettävällä Penttilänpuistolla on yhteys kaikkiin Nokian keskustaympäristön äärialueisiin. Tämä asettaa maankäytön suunnittelulle haasteita.

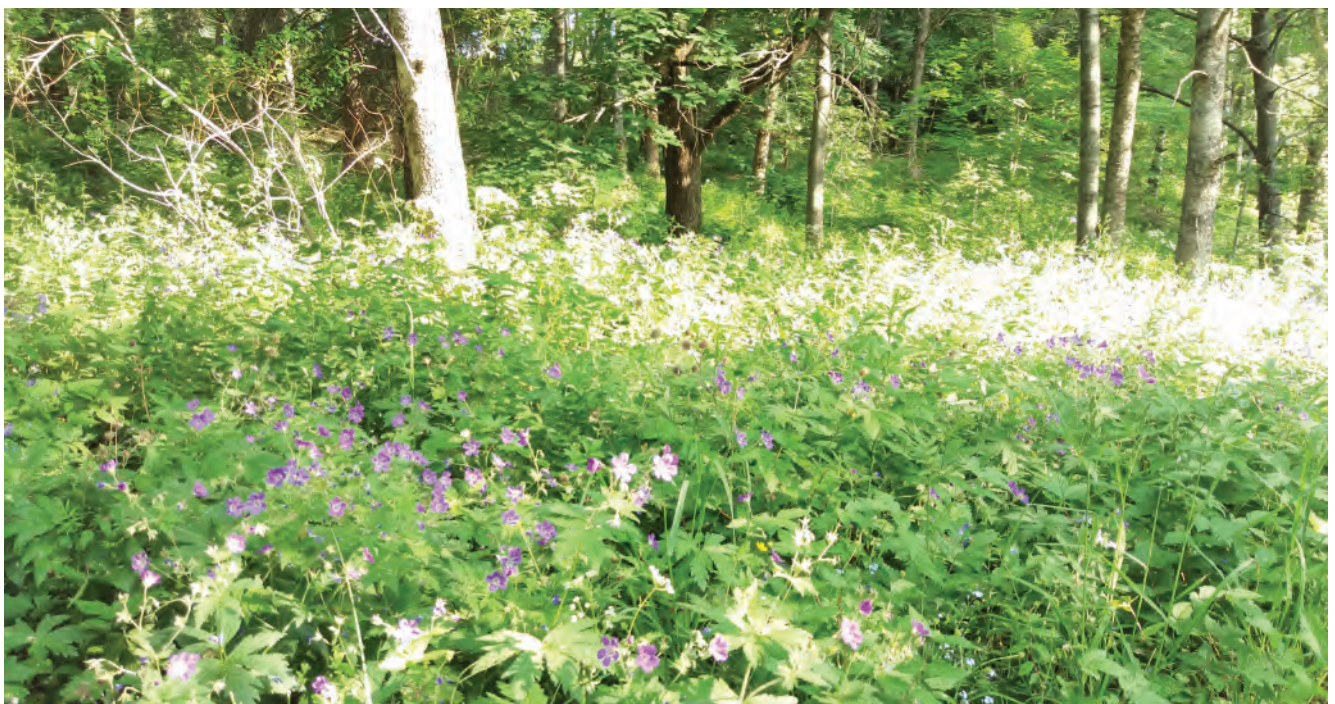
Uudisrakentamista ei tulisi sijoittaa maiseman äärialueille, joilla on runsaasti muitakin arvoja, kuten luonto- ja virkistysarvoja sekä historiallisia arvoja. Mahdollinen uudisrakentaminen tulisi sijoittaa hienovaraisesti vaihtumismäisyyshyöhykkeille, ja äärialueet tulisi säilyttää viheralueina.

Penttilänpuiston selvitysalueen maisemallisesti arvokkaimpia alueita ovat avoimet laaksot sekä rantojen ja ojanvarsien lehtometsiköt. Penttilänpuiston avoimuus tulisi säilyttää, sillä

se on viimeinen jäännös Kankaantaan avoimesta peltomaisemasta.

Penttilänpuiston pohjoisrinne on hieno ja selkeä laakson rajapinta, joten se ei siedä suuria muutoksia. Eteläinen rajapinta on hajanaisempi, joten sitä on mahdollista kehittää tietyin reunaehdoin. Esimerkiksi puiston ja jäähallin välissä sijaitsevan pienen metsikön paikka voisi maiseman kannalta kestää rakentamistakin, jos kirkkonäkymä säilyy ja rakentamisen mittakaava huomioi viereisten rajapintojen mittakaavan.

Penttilänpuistosta avautuu mielenkiintoisia kerroksellisia näkymiä. Eri ikäiset kerrokset ovat alueen tunnusomaisimpia piirteitä, jotka luovat alueelle omaa identiteettiä. Sen voksi on tärkeää, että kerrokselliset näkymät säilytetään.

LÄHTEET

Kartta-aineistot

Nokia, Keskustan osayleiskaava 2030. 2012. Nokian kaupunki.
Saatavissa: <https://www.nokiankaupunki.fi> [viitattu 15.6.2018].

Peruskartat Nokia, Ylöjärvi. Vuodet 1953/1954, 1960/1961, 1975, 1991. Maanmittauslaitos.
Saatavilla: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/> [viitattu 15.6.2018].

Peruskartta. Karttalehti M4211L. Maanmittauslaitoksen avoimen tietoa-aineiston CC 4.0 -lisenssi.
Maanmittauslaitoksen Maastotietokanta 06/2018.
Saatavissa: <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta> [viitattu 15.6.2018].

Pirkanmaan maakuntakaava 2040. 2017. Pirkanmaan liitto.
Saatavissa: <https://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi> [viitattu 15.6.2018].

Pitäjänskartasto. Pirkkala (2123 05 1a) 1847 ja Pirkkala (2123 05) 1903.
Saatavissa: <http://digi.narc.fi/digi/> [viitattu 15.6.2018]
Kansallisarkiston digitaaliarkisto. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma).

Sotilaskartta. Rekognosointikartat 1776-1805. Nokianvirta. 1781.
Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200908073505> [viitattu 15.6.2018]
Kartan tuottaja: www.vanhakartta.fi, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

Kirjallisuuslähteet

Ahola, Teija. 2010. *Nokian kaupunki. Keskustan osayleiskaava. Kulttuuriympäristöselvitys.*

Jussila, Timo & Rosted, Tapani. 2010. *Nokia. Keskustan yleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi 2010.* Nokian kaupunki

WWW-lähteet

rky.fi. Museoviraston verkkopalvelu.
– Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.
Saatavissa: http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx [viitattu 15.6.2018].

gtkdata.gtk.fi/maankamara. Geologisen tutkimuskeskuksen Maankamara-karttapalvelu.
Saatavissa: <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html> [viitattu 15.6.2018]

weppi.gtk.fi. Geologisen tutkimuskeskuksen verkkopalvelu.
– Maaperäkartan käyttöopas
Saatavissa: <http://weppi.gtk.fi/aineistot/mp-opas/index.htm> [viitattu 18.6.2018].